

A Asociación Socio-Educativa Antonio Gandoy: o legado de Preescolar na Casa posto ao día

Sementando o futuro.

Mª Luísa Rey Otero

Mestra/Orientadora de Preescolar na Casa e da Asociación Antonio Gandoy

antoniogandoyeducacion@gmail.coms

REVISTAGALEGA
DE EDUCACIÓN

ISSN: 1132-8932

Páx. 64-67

"[...] Hai necesidades humanas vitais que poden ter unha resposta axeitada, como é o caso da educación en xeral, da educación nos primeiros anos e, desta educación, na familia. No 1977 chegou á vida educativa Preescolar na Casa, para contribuír a unha mellor educación infantil na casa".

A sí comeza o limiar da publicación *Preescolar na Casa: educación infantil familiar. Unha utopía realizable* (Paz e Armesto, 1999). En efecto, Preescolar na Casa (en adiante PnC) foi un proxecto educativo nacido en resposta á preocupación polo desenvolvemento integral das persoas; ideado e coordinado polo cura "obreiro" Antonio Gandoy Díaz, auspiciado por Cáritas Diocesana de Lugo, e desenvolvido por un grupo de persoas voluntarias (principalmente, curas e monxas), nos seus inicios pretendía compensar a inexistencia no medio rural galego de educación infantil formal.

Durante a súa longa existencia, PnC, en consonancia coas transformacións que foi experimentando a realidade social, especialmente das comunidades rurais, e facendo uso do saber que as/os seus profesionais foron atesourando, percorreu un camiño que, presidido permanentemente polo principio da mellora da educación das/dos máis pequenos nas aldeas, foi renovando obxectivos, contidos de formación, métodos, materiais de traballo e mesmo os seus destinatarios máis directos. Así, pasou depender da Fundación Preescolar na Casa, adoptou unha perspectiva totalmente laica, estendeuse tamén a zonas urbanas e a colectivos de especial vulnerabilidade social, centrou a súa atención máis nos maiores que nos pequenos da familia, etc.

Os encontros quincenais coas familias (que tiñan crianzas menores de seis anos) chegaron a numerosos concellos de Galicia, mesmo a algúns de Asturias e Zamora. Un programa de emisión semanal na Televisión de Galicia, varios programas de radio en distintas emisoras de ámbito autonómico e local, a publicación dunha revista bimensual, unha ludobiblioteca itinerante, a edición de distintas publicacións con temas relacionados coa educación infantil familiar, a organización e participación en seminarios, xor-

nadas de formación, cursos e congresos tanto de referencia estatal como internacional etc, fixeron que PnC se convertese nun modelo de intervención socioeducativa no rural pioneiro, orixinal, preventivo e vertebrador do territorio, que procuraba favorecer o sentido de "comunidade" e fomentar a implicación das familias na educación de fillas e fillos, traxectoria recoñecida con diversos premios internacionais.

Unha parte de historia de educación galega débese a todo o traballo realizado no decurso de 35 anos por máis de 150 profesionais da educación e outros tantos voluntarios, e milleiros de familias que crearon neste proxecto, que o seguiron e apoiaron. Mais este traballo de continua interpretación das necesidades educativas e sociais, das constantes adaptacións do proxecto para responder ás necesidades educativas latentes nas familias e na sociedade, foi condenado no ano 2012 coa non renovación da contribución económica que percibía da administración autonómica, o que provocou irremediabilmente a desaparición da Fundación Preescolar na Casa, nun momento no que atendía case 4.000 familias.

Coa intención de evitar que esa experiencia, ese saber facer e todos os recursos da fundación se perdesen sen máis

Gozando do noso.

no tempo ou no lixo, un grupo de dez das persoas que formaron parte do extenso equipo de PnC tomamos a decisión de crear unha asociación, que non podería levar outro nome que o do impulsor, ideólogo e alma máter do programa: nace así en 2013 a Asociación Socio-Educativa Antonio Gandoy.

Grazas á súa constitución formal, a nova entidade puido conseguir en poxa pública os bens da antiga fundación, que inclúen a propiedade da marca "Preescolar na casa" e todo o fondo documental e material que o proxecto foi xerando ao longo da súa traxectoria. Ademais, por xentileza do Concello de Lugo, segue ocupando o mesmo local que xa empregaba a fundación.

Seguindo a estela de PnC, son valores da nova entidade:

- O compromiso coa educación, a cultura e o saber, como bens imprescindibles para o desenvolvemento das persoas.
- A defensa e reivindicación da importancia educativa dos primeiros anos e do papel educativo da familia.
- O respecto polo propio: as persoas, a lingua, o medio, a cultura.
- A solidariedade cos sectores de poboación máis desfavorecidos.
- A cooperación cos outros profesionais e organizacións/institucións relacionadas coa infancia e a familia.
- O compromiso coa mellora continua e a competencia profesional.

Sen perder estas premisas de vista, a asociación márcase como obxectivos:

Xogando coas pompas de xabón.

Participando no Entroido.

Compartindo xogos.

- Preservar e difundir o legado material e inmaterial do programa PnC.
- Promover unha educación que capacite a persoa para comprender a realidade, intervir nela e vivir en harmonía consigo mesma, coas demais e coa natureza.
- Difundir unha cultura da infancia, das súas necesidades, potencialidades e dereitos de acordo coa Convención dos Dereitos do Neno e da Nena, promovendo o exercicio da parentalidade positiva.
- Impulsar a creación de servizos de atención socioeducativa a crianzas e familias de diferentes colectivos, do ámbito rural, poboación dispersa e contornos familiares de especial vulnerabilidade, co fin de promover a igualdade de oportunidades e a conciliación da vida familiar e laboral.
- Fomentar o estudo, conservación e difusión da cultura tradicional, así como o empre-

Descubrinto a contorna.

go e promoción da lingua galega.

Para acadar os obxectivos descritos, a asociación ofrece basicamente dous servizos. Por unha parte o **Centro de Documentación e Difusión Antonio Gandoy**, que se crea desde o convencemento de que o investimento público que durante tantos anos foi realizado en beneficio do proxecto PnC non pode quedar desaproveitado, senón que debe ser ofrecido á cidadanía (pais, nais, investigadoras, formadores...) na idea de dar a coñecer esta experiencia educativa e poñer en valor o seu legado material e inmaterial. Este legado materialízase nunha variada e rica información sobre a evolución social e educativa de Galicia desde a década dos 70, concretada:

- Nunha biblioteca especializada en educación infantil familiar, que conta con máis de 3.000 títulos, alén de diversas coleccións de revistas educativas.
- Nunha videoteca con máis de 700 programas educativos de televisión elaborados por profesionais de PnC, emitidos pola TVG durante 22 anos.
- Nunha serie de programas de radio emitidos en diversas antenas ao longo de máis de 20 anos.

A segunda prestación é o **Servizo de Orientación ás Familias**, cuxa actividade central, a que move e sustenta a maioría de accións da asociación, son os "Espazos das Familias", encontros semanais de nais, pais e crianzas cunha orientadora da asociación, cos que se trata de ir construíndo colectivamente unha nova cultura sobre a infancia, que integre a crianza, os coidados e a educación. Os Espazos das Familias constitúen un lugar de encontro para a formación de nais

e pais sobre a primeira infancia, e un tempo para o intercambio de experiencias onde uns aprenden doutros, e nenas e nenos poden xogar con iguais. Nos Espazos, e a través das diversas actividades ou a observación, as familias poden chegar a coñecer e comprender o desenvolvemento das súas fillas e fillos, enriquecendo a relación con elas/eles e dando respostas adaptadas ás súas necesidades e posibilidades.

Os Espazos das Familias posibilitan a interacción de familias con crianzas menores de tres anos dunha área xeográfica concreta, con profesionais da asociación. Estas xuntanzas deséñanse e organízanse para dar resposta ás inquiredanzas educativas das familias e ás necesidades relacionais de nenas e nenos. Lévanse a cabo nun ambiente distendido, tranquilo e de goce, co fin de dialogar, reflexionar e analizar a vida cotiá e a súa influencia na educación das miúdas e miúdos, ofrecendo:

- Apoio ás familias na súa acción educadora, facilitándolles información, formación e experiencias que fomenten o desenvolvemento da parentalidade positiva, e afondando no coñecemento do proceso de desenvolvemento das nenas e dos nenos para comprendelos mellor e así ter con eles actuacións máis axeitadas, recoñecéndolos como cidadás ou cidadáns activos, creativos e competentes.
- Un modelo de relación baseado no respecto, a cooperación e a colaboración, nun ambiente lúdico no que persoas adultas e crianzas participen en situacións de aprendizaxe que permitan adquirir coñecementos e desenvolver capacidades, realizando un achegamento á realidade

e vivencias de cadaquén, ao tempo que se facilita o coñecemento do contorno, establecendo lazos afectivos con persoas diferentes á propia familia.

- Un camiño cara ao recoñecemento e respecto social da infancia, das súas necesidades e do importante papel que a familia ten na súa educación.
- Unha contribución á revitalización da cultura galega, da súa lingua e das súas tradicións.
- Un espazo de comunicación, debate, reflexión, creación e potenciación para as persoas adultas, sabendo que os procesos de educación permanente ou continua deben ir sempre ligados ao desenvolvemento comunitario.

Desde a creación da asociación e ata 2021, participaron nos Espazos das Familias case 1.950 crianzas menores de tres anos xunto cos seus proxenitores, ademais das que participaron en distintos obradoiros, festas xogueteiras, contacontos, concertos e outras actividades organizadas tamén pola asociación en colaboración con distintas entidades públicas e privadas de toda Galicia.

En termos xeográficos, os Espazos das Familias desenvólvense fundamentalmente nas provincias de Lugo e A Coruña, aínda que a asociación tamén ten asinado un convenio de colaboración co CDR O Viso (Lodoselo, Sarreaus, Ourense) para a formación e apoio ao persoal do seu proxecto de Educación Infantil Familiar na Limia. Á marxe do territorio concreto que cobre na actualidade, a asociación está disposta a levar as súas actividades alí onde sexan demandadas, concedéndolles sempre preferencia ao medio rural e ás familias máis desfavorecidas.

Con todo, o preocupante despoboamento do noso país fai moi complicado organizar grupos de familias con crianzas menores de tres anos; por iso, na maioría dos casos os Espazos das Familias sitúanse nas cabeceiras de concello ou de comarca, a onde se desprazan as familias, logrando así un contorno rico en experiencias no que se produce debate e reflexión conxunta sobre o papel do grupo familiar no desenvolvemento integral das crianzas, e onde estas poden compartir coas súas iguais momentos de xogo e lecer que lles axuden a medrar sas e equilibradas.

Despois da desfeita acontecida coa desaparición de PnC, sen que as familias galegas contasen cunha oferta institucional alternativa axeitada ás necesidades de apoio e formación na tarefa de educar as súas fillas e fillos, a Asociación Socio-Educativa Antonio Gandoy intenta dar resposta, igual que outras semellantes, ás demandas das familias, ofrecendo un servizo de calidade, ollando o futuro con ilusión, e loitando por lograr a dignificación da nosa lingua, a nosa cultura e o noso medio rural. Ademais tamén reclama a mellora dos servizos educativos no rural para contribuír ao asentamento poboacional nas aldeas, moitas das cales, se non nos movemos, poderían desaparecer en pouco tempo.

E é que, en definitiva, seguimos facendo nosa aquela reflexión de Antonio Gandoy, o "cura da bicicleta", de que "o que é necesario ten que ser posible e, ademais, é realizábel". ■

Asociación Socio-Educativa Antonio Gandoy
Carril das Flores, 54-1ª 27002 LUGO
Tfnos.: 982 216 001 / 629 612 897
<http://antoniogandoyeducacion.blogspot.com/>
antoniogandoyeducacion@gmail.com

Escoitando o conto do Polo Pepe.

Experimentando coa masa.

REFERENCIAS

- FERNÁNDEZ, ERMITAS E REY, M. LUÍSA (2000). Preescolar na casa: la educación infantil-familiar (Galicia). *Revista de educación*, 322, 143-158.
- FERRADÁS, R. LOIS (2004). *Medrando na comunidade: a contribución de Preescolar na Casa á educación infantil en Galicia*. Lugo: Fundación Preescolar na Casa.
- FERRADÁS, R. LOIS E FRANCO, J. PABLO (2018). Preescolar na casa: de preparación para a escola a educación familiar no medio rural de Galicia (España). *Historia y Memoria de la Educación*, 7, 363-389. En <http://revistas.uned.es/index.php/HMe/article/view/18740/17506>
- MESA GALEGA DE EDUCACIÓN NO RURAL (2006). *A educación no rural en Galiza*. Sada: Eds. do Castro.
- PAZ, M. SARA E ARMESTO, CELIA M. (coords.) (1999). *Preescolar na Casa: educación infantil familiar. Unha utopía realizábel*. Lugo: Cáritas Diocesana de Lugo.